

From Poverty to Coexistence: Representation of the Culture of Peace in the Works of Houshang Moradi Kermani

Shakila Moradi¹

1- PhD student in Sociolinguistics, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.

E-mail: shakilamrd76@gmail.com

Date received: 2025/10/24

Date revised: 2025/11/21

Date accepted: 2025/12/01

Doi: 10.22034/ipsan.2026.588596.1021

Dor: 20.1001.1.31160719.1404.1.4.5.4

Extended Abstract

Introduction

In recent decades, peace studies have expanded beyond the traditional understanding of peace as merely the absence of war. Contemporary peace scholars, particularly Johan Galtung, have introduced the concept of positive peace, emphasizing justice, equality, social participation, and the elimination of structural and cultural violence as essential components of sustainable peace. From this perspective, cultural institutions, including literature, play a crucial role in fostering peaceful values and social coexistence.

Literature, especially children's and adolescent literature, possesses considerable capacity to shape moral imagination, empathy, and social awareness. Through narrative experiences, readers encounter diverse human situations and develop the ability to understand others' perspectives and emotions. Consequently, literary texts can significantly contribute to peace education and the cultivation of nonviolent attitudes.

Among contemporary Iranian writers, Houshang Moradi Kermani occupies a distinctive position. His stories frequently depict ordinary people, marginalized communities, poverty, social inequality, and interpersonal relationships. Despite economic hardships and social limitations, the characters in his narratives often demonstrate empathy, cooperation, solidarity, and respect for human dignity. These characteristics suggest that Moradi Kermani's works may contain significant components of peace culture.

Although numerous studies have examined Moradi Kermani's works from literary, sociological, and educational perspectives, little attention has been paid to analyzing his writings within the framework of peace studies. Therefore, the present study seeks to explore how the components of peace culture are represented in selected works of Moradi Kermani based on Johan Galtung's theory of positive peace.

Methodology

This study is qualitative in nature and employs a directed qualitative content analysis approach. Directed content analysis is particularly suitable when existing theories guide

data analysis and interpretation. The theoretical framework of this research is based on Johan Galtung's concept of positive peace.

The research corpus consists of five major literary works by Houshang Moradi Kermani selected through purposive sampling: *Stories of Majid*, *The Water Urn*, *Mama's Guest*, *Children of the Carpet-Weaving House*, and *The Oven*. These texts were selected because of their social themes, realistic portrayal of everyday life, and emphasis on interpersonal relations.

Data were collected through repeated reading of the selected texts. Relevant passages, themes, narrative events, and character interactions associated with peace-related concepts were identified and coded. The coding categories were developed according to the main dimensions of positive peace theory, including empathy, cooperation, social participation, human dignity, peaceful conflict resolution, social solidarity, and representations of structural violence.

To enhance credibility and trustworthiness, the coding process was conducted systematically, and the extracted themes were continuously compared with the theoretical framework.

Results and Discussion

The findings reveal that empathy and altruism constitute central features of Moradi Kermani's fictional world. In works such as *Mama's Guest* and *Stories of Majid*, characters frequently support one another emotionally and materially despite their own economic limitations. Such interactions strengthen social bonds and exemplify important aspects of positive peace.

Another major finding concerns cooperation and collective participation. In *The Water Urn*, for instance, the broken water container becomes a collective problem requiring cooperation among students, teachers, and villagers. The narrative highlights the importance of shared responsibility and community participation in overcoming social challenges. This pattern reflects Galtung's emphasis on participatory social structures as prerequisites for sustainable peace.

The study also demonstrates that poverty and deprivation are recurrent themes in Moradi Kermani's works. However, poverty is not portrayed merely as an individual condition; rather, it is represented as a consequence of broader social inequalities. In *Children of the Carpet-Weaving House* and *The Oven*, child labor, deprivation, and limited opportunities are depicted as manifestations of structural violence. Through realistic narratives, Moradi Kermani exposes social injustices while simultaneously emphasizing resilience, solidarity, and human dignity.

Furthermore, peaceful conflict resolution appears as another significant component in the analyzed texts. Conflicts among characters are generally resolved through dialogue, mutual understanding, compromise, and forgiveness rather than through direct violence. Such representations contribute to promoting a culture of dialogue and nonviolent communication.

Respect for human dignity is equally prominent throughout Moradi Kermani's narratives. Regardless of their socioeconomic status, characters are portrayed as individuals possessing intrinsic worth and moral agency. The author avoids paternalistic

or pity-based representations of marginalized groups and instead presents them as active agents capable of preserving dignity and hope under difficult circumstances.

Overall, the findings confirm that Moradi Kermani's literary works strongly correspond with the principal dimensions of Galtung's theory of positive peace. His narratives encourage empathy, cooperation, social cohesion, and critical awareness of social inequalities, thereby contributing to peace culture.

Conclusion

The present study examined the representation of peace culture in selected works of Houshang Moradi Kermani through the lens of Johan Galtung's theory of positive peace. The findings indicate that Moradi Kermani's narratives embody essential components of positive peace, including empathy, social solidarity, cooperation, peaceful conflict resolution, human dignity, and critique of structural violence.

The study further demonstrates that Moradi Kermani's works extend beyond literary and educational functions and may be regarded as important examples of peace literature in contemporary Iran. By portraying ordinary human experiences and emphasizing ethical and social values, these narratives contribute to peace education and the promotion of peaceful coexistence.

Given their educational and cultural significance, Moradi Kermani's works can be effectively utilized in formal and informal educational settings to foster empathy, social responsibility, and peace-oriented values among younger generations. Future research may examine other contemporary Iranian authors from the perspective of peace studies and further explore the relationship between literature and peace culture.

Keywords

Peace Literature, Houshang Moradi Kermani, Positive Peace, Peace Culture, Galtung.

از فقر تا همزیستی: بازنمایی فرهنگ صلح در آثار هوشنگ مرادی کرمانی

شکیلا مرادی^۱

۱- دانشجوی دکتری زبان‌شناسی اجتماعی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران. ایمیل:

shakilamrd76@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۹/۱۰

تاریخ اصلاح: ۱۴۰۴/۰۸/۳۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۸/۰۲

Doi:10.22034/ipsan.2026.588596.1021

Dor:20.1001.1.31160719.1404.1.4.5.4

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی چگونگی بازنمایی فرهنگ صلح در آثار هوشنگ مرادی کرمانی بر اساس نظریه صلح مثبت یوهان گالتونگ انجام شده و در پی پاسخ به این پرسش است که این آثار چگونه مؤلفه‌های صلح مثبت را بازتاب می‌دهند؟

فرضیه پژوهش بر این است که آثار مرادی کرمانی با تأکید بر ارزش‌هایی چون همدلی، عدالت، مدارا و همزیستی، بازنمایی مؤثری از فرهنگ صلح مثبت ارائه می‌کنند. آثار هوشنگ مرادی کرمانی به دلیل توجه به زندگی روزمره، فقر، همدلی، روابط انسانی و کرامت انسان، ظرفیت بالایی برای مطالعه از منظر صلح‌پژوهی دارند. مسئله اصلی پژوهش حاضر، تبیین چگونگی بازنمایی مؤلفه‌های فرهنگ صلح در آثار این نویسنده و بررسی نسبت آنها با مفهوم «صلح مثبت» است.

پژوهش حاضر با روش کیفی و با بهره‌گیری از تحلیل محتوای جهت‌دار انجام شده است. جامعه پژوهش شامل آثار داستانی هوشنگ مرادی کرمانی و نمونه پژوهش مشتمل بر پنج اثر «قصه‌های مجید»، «خمره»، «مهمان مامان»، «بچه‌های قالیباف‌خانه» و «تنور» است. چارچوب نظری پژوهش بر نظریه صلح مثبت یوهان گالتونگ استوار است. یافته‌ها نشان می‌دهد که مؤلفه‌هایی چون همدلی، همکاری، احترام به کرامت انسانی، همبستگی اجتماعی، مشارکت جمعی و حل مسالمت‌آمیز تعارض‌ها در آثار مرادی کرمانی حضوری پررنگ دارند. همچنین نویسنده با بازنمایی فقر و نابرابری، بر اشکال خشونت ساختاری تأکید می‌کند و از طریق روایت‌های خود، راه‌هایی برای کاهش آنها پیشنهاد می‌دهد. نتایج پژوهش بیانگر آن است که آثار هوشنگ مرادی کرمانی، نمونه‌ای برجسته از ادبیات صلح در ایران به شمار می‌روند و می‌توانند در آموزش فرهنگ صلح و تقویت سرمایه اجتماعی مورد استفاده قرار گیرند.

واژگان کلیدی: ادبیات صلح، هوشنگ مرادی کرمانی، صلح مثبت، فرهنگ صلح، گالتونگ.

۱. مقدمه و طرح مسئله

صلح، یکی از بنیادی‌ترین نیازهای جوامع انسانی و از مهم‌ترین آرمان‌های تمدن بشری به شمار می‌رود. با این حال، مفهوم صلح در دهه‌های اخیر دچار تحول معنایی گسترده‌ای شده است. در گذشته، صلح عمدتاً به معنای فقدان جنگ و خشونت مستقیم میان دولت‌ها تلقی می‌شد، اما رویکردهای نوین در مطالعات صلح، این مفهوم را فراتر از نبود جنگ دانسته و آن را در پیوند با مفاهیمی همچون عدالت اجتماعی، برابری، همزیستی مسالمت‌آمیز، احترام به کرامت انسانی، گفتگو، مدارا و مشارکت اجتماعی تعریف می‌کنند (گالتونگ، ۱۹۹۶: ۱۲). بر این اساس، تحقق صلح پایدار مستلزم شکل‌گیری فرهنگ صلح در سطوح مختلف فردی، اجتماعی و فرهنگی است.

فرهنگ صلح مجموعه‌ای از ارزش‌ها، نگرش‌ها، رفتارها و شیوه‌های زیست اجتماعی است که بر پایه احترام به حقوق بشر، پذیرش تفاوت‌ها، حل مسالمت‌آمیز تعارض‌ها و تقویت همبستگی اجتماعی شکل می‌گیرد (ریردن، ۱۹۸۸: ۲۴). در این میان، ادبیات به‌عنوان یکی از مهم‌ترین نظام‌های بازنمایی فرهنگی، نقشی اساسی در شکل‌دهی به نگرش‌ها، ارزش‌ها و الگوهای رفتاری افراد ایفا می‌کند. آثار ادبی نه تنها بازتاب‌دهنده واقعیت‌های اجتماعی هستند، بلکه می‌توانند در بازتولید یا تغییر نگرش‌های فرهنگی نیز تأثیرگذار باشند. از این رو، ادبیات را می‌توان یکی از مهم‌ترین عرصه‌های ترویج فرهنگ صلح و کاهش خشونت‌های مستقیم، ساختاری و فرهنگی دانست.

در ادبیات معاصر ایران، آثار هوشنگ مرادی کرمانی جایگاهی ممتاز دارند. مرادی کرمانی با بهره‌گیری از زبانی ساده، واقع‌گرایانه و آمیخته با طنز، زندگی اقشار فرودست و تجربه‌های روزمره انسان‌های عادی را روایت می‌کند. بسیاری از داستان‌های او به موضوعاتی همچون فقر، محرومیت، نابرابری اجتماعی، روابط میان فردی، همکاری، همدلی، احترام به کرامت انسانی و پیوندهای اجتماعی می‌پردازند. ویژگی برجسته آثار او آن است که شخصیت‌ها، علی‌رغم مواجهه با دشواری‌های اقتصادی و اجتماعی، اغلب از طریق گفتگو، مشارکت، همیاری و مدارا به حل مسائل و تعارض‌ها می‌پردازند. به همین دلیل، آثار این نویسنده از ظرفیت بالایی برای مطالعه در چارچوب نظریه‌های صلح برخوردارند.

از سوی دیگر، یوهان گالتونگ، نظریه‌پرداز برجسته مطالعات صلح، میان «صلح منفی» و «صلح مثبت» تمایز قائل می‌شود. از نظر وی، صلح منفی صرفاً به معنای فقدان خشونت مستقیم است، در حالی که صلح مثبت ناظر بر وجود عدالت اجتماعی، برابری، مشارکت، همبستگی و حذف خشونت‌های ساختاری و فرهنگی

است (گالتونگ، ۱۹۹۶: ۳۱). از این منظر، بازنمایی فقر، نابرابری، محرومیت و روابط انسانی در آثار ادبی می‌تواند نشانه‌ای از توجه نویسنده به ابعاد گوناگون صلح مثبت باشد.

بر این اساس، مسئله اصلی پژوهش حاضر آن است که آثار هوشنگ مرادی کرمانی چگونه مؤلفه‌های فرهنگ صلح را بازنمایی می‌کنند و این بازنمایی تا چه اندازه با مؤلفه‌های نظریه صلح مثبت گالتونگ همخوانی دارد. پژوهش حاضر می‌کوشد با تحلیل پنج اثر برجسته این نویسنده، یعنی «قصه‌های مجید»، «خمره»، «مهمان مامان»، «بچه‌های قالیباف‌خانه» و «تنور»، به تبیین ابعاد مختلف فرهنگ صلح در این آثار بپردازد.

در راستای تحقق این هدف، پرسش‌های زیر مطرح می‌شود:

۱. مهم‌ترین مؤلفه‌های فرهنگ صلح در آثار هوشنگ مرادی کرمانی کدام هستند؟
۲. فقر و نابرابری در آثار این نویسنده چگونه بازنمایی می‌شوند و چه نسبتی با مفهوم خشونت ساختاری دارند؟

۳. شخصیت‌های داستانی در مواجهه با تعارض‌ها از چه راهبردهایی برای حل مسائل بهره می‌گیرند؟

۴. آثار هوشنگ مرادی کرمانی تا چه اندازه با مؤلفه‌های صلح مثبت گالتونگ همخوانی دارند؟

بر این اساس، فرضیه اصلی پژوهش آن است که آثار هوشنگ مرادی کرمانی، با تأکید بر همدلی، همکاری، احترام به کرامت انسانی، همبستگی اجتماعی و نقد نابرابری‌های اجتماعی، واجد مؤلفه‌های برجسته صلح مثبت بوده و می‌توان آنها را در زمره نمونه‌های شاخص ادبیات صلح در ایران معاصر قرار داد.

۲. مروری بر پیشینه و ادبیات پژوهش

مطالعات مربوط به صلح و فرهنگ صلح در دهه‌های اخیر به یکی از حوزه‌های مهم پژوهشی در علوم انسانی و اجتماعی تبدیل شده است. در این میان، ادبیات به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ابزارهای بازنمایی تجربه‌های انسانی، مورد توجه پژوهشگران حوزه مطالعات صلح قرار گرفته است. بررسی پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که مطالعات انجام شده را می‌توان در دو دسته کلی شامل: الف) پژوهش‌های مرتبط با ادبیات و فرهنگ صلح و ب) پژوهش‌های انجام شده درباره آثار هوشنگ مرادی کرمانی طبقه‌بندی کرد.

۲-۱- پژوهش‌های مرتبط با ادبیات و فرهنگ صلح

در حوزه مطالعات صلح، یوهان گالتونگ از نخستین نظریه‌پردازانی است که با طرح مفهوم «صلح مثبت»، صلح را فراتر از فقدان جنگ تعریف کرده و بر ضرورت حذف خشونت‌های ساختاری و فرهنگی تأکید کرده است (گالتونگ، ۱۹۹۶: ۳۱). از دیدگاه وی، صلح پایدار زمانی محقق می‌شود که عدالت اجتماعی،

برابری، مشارکت و احترام متقابل در جامعه نهادینه شود. این رویکرد، زمینه توجه به نقش نهادهای فرهنگی، از جمله ادبیات، در گسترش فرهنگ صلح را فراهم ساخته است.

ریردن (۱۹۸۸) در کتاب آموزش جامع صلح، ادبیات و روایت را از مؤثرترین ابزارهای آموزش صلح می‌داند و معتقد است داستان‌ها از طریق برانگیختن همدلی و افزایش توانایی درک تجربه‌های دیگران، می‌توانند به کاهش تعصب و خشونت کمک کنند. هریس (۲۰۰۴) نیز در پژوهش خود نشان می‌دهد که متون ادبی با تقویت مهارت‌های ارتباطی، مدارا و حل مسالمت‌آمیز تعارض‌ها، نقش مهمی در تربیت شهروندان صلح‌جو ایفا می‌کنند.

در سال‌های اخیر، مطالعات متعددی در سطح جهانی به بررسی نسبت ادبیات و صلح پرداخته‌اند. برای نمونه، دانیس (۲۰۱۵) در پژوهشی با عنوان «ادبیات و آموزش صلح» نشان داد که متون ادبی، به‌ویژه داستان‌های واقع‌گرا، از طریق بازنمایی رنج‌های انسانی، زمینه لازم را برای گسترش فرهنگ همدلی و همزیستی فراهم می‌کنند. همچنین، کاسترو و گالیس (۲۰۱۸) در پژوهشی درباره ادبیات کودک و صلح، به این نتیجه رسیدند که روایت‌های داستانی می‌توانند نگرش کودکان نسبت به دیگری را تغییر داده و پذیرش تفاوت‌های فرهنگی را تقویت کنند.

در ایران نیز طی سال‌های اخیر، توجه به موضوع فرهنگ صلح در حوزه آموزش و ادبیات افزایش یافته است. برای مثال، رحیمی (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «تحلیل مؤلفه‌های صلح در کتاب‌های درسی دوره ابتدایی» نشان داد که مفاهیمی همچون همکاری، همدلی و مسئولیت‌پذیری در کتاب‌های درسی بازنمایی شده‌اند، اما آموزش صلح به صورت نظام‌مند و هدفمند مورد توجه قرار نگرفته است. همچنین، محمدی و همکاران (۱۴۰۱) در مطالعه‌ای پیرامون نقش ادبیات کودک در آموزش مهارت‌های اجتماعی، بر ظرفیت داستان‌ها در تقویت همدلی، مدارا و تعاملات اجتماعی تأکید کرده‌اند.

۲-۲- پژوهش‌های انجام شده درباره آثار هوشنگ مرادی کرمانی

آثار هوشنگ مرادی کرمانی به دلیل برخورداری از مضامین اجتماعی، انسانی و تربیتی، همواره مورد توجه پژوهشگران قرار داشته است. بخش عمده این پژوهش‌ها بر تحلیل ویژگی‌های زبانی، ساختار روایی، جنبه‌های تربیتی و بازنمایی مسائل اجتماعی در آثار او متمرکز بوده‌اند. برای نمونه، حسینی (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «بازنمایی فقر در داستان‌های هوشنگ مرادی کرمانی» نشان داد که فقر در آثار این نویسنده صرفاً به عنوان یک وضعیت اقتصادی مطرح نمی‌شود، بلکه در پیوند با کرامت انسانی، روابط اجتماعی و

هویت فردی بازنمایی می‌شود. نتایج این پژوهش حاکی از آن است که نویسنده، ضمن نقد نابرابری‌های اجتماعی، بر ظرفیت‌های انسانی شخصیت‌ها نیز تأکید می‌کند.

احمدی (۱۴۰۱) در مطالعه‌ای با عنوان «همدلی و روابط انسانی در آثار هوشنگ مرادی کرمانی» به بررسی مؤلفه‌های عاطفی در آثار این نویسنده پرداخت و نتیجه گرفت که همدلی، نوع دوستی و یاری متقابل از مهم‌ترین مضامین آثار او به شمار می‌روند. به اعتقاد وی، روابط انسانی در آثار مرادی کرمانی بر پایه همکاری و همبستگی اجتماعی استوار است. همچنین، کریمی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی پیرامون کارکردهای تربیتی «قصه‌های مجید»، نشان دادند که این مجموعه داستانی در انتقال ارزش‌هایی همچون مسئولیت‌پذیری، احترام به دیگران و خودباوری نقش مؤثری دارد. سلیمانی (۱۳۹۷) نیز در تحلیل جامعه‌شناختی «مهمان مامان»، بر نقش شبکه‌های حمایتی غیر رسمی و سرمایه اجتماعی در مواجهه با فقر و مشکلات معیشتی تأکید کرده است.

۳. چارچوب نظری و روش‌شناسی پژوهش

۳-۱- چارچوب نظری پژوهش

مبنای نظری پژوهش حاضر، نظریه «صلح مثبت» یوهان گالتونگ است. گالتونگ، جامعه‌شناس و پژوهشگر برجسته حوزه مطالعات صلح، از بنیان‌گذاران اصلی مطالعات نوین صلح به شمار می‌رود. وی با نقد برداشت سنتی از صلح، که صرفاً بر فقدان جنگ و خشونت مستقیم تأکید دارد، مفهوم گسترده‌تری از صلح ارائه می‌کند و معتقد است که صلح تنها در غیاب جنگ تحقق نمی‌یابد، بلکه مستلزم برقراری شرایطی است که در آن عدالت اجتماعی، برابری، مشارکت، همبستگی اجتماعی و احترام به کرامت انسانی امکان تحقق پیدا کند (گالتونگ، ۱۹۹۶: ۳۱).

گالتونگ میان دو مفهوم «صلح منفی» و «صلح مثبت» تمایز قائل می‌شود. صلح منفی به معنای فقدان خشونت مستقیم، جنگ و درگیری آشکار است، در حالی که صلح مثبت وضعیتی است که در آن علاوه بر نبود خشونت مستقیم، ساختارهای اجتماعی نیز عادلانه بوده و زمینه تحقق حقوق انسانی، برابری و توسعه اجتماعی فراهم باشد (Galtung, 1996: 72).

یکی از مهم‌ترین ابعاد نظریه گالتونگ، تقسیم‌بندی خشونت به سه گونه خشونت مستقیم، خشونت ساختاری و خشونت فرهنگی است.

الف) خشونت مستقیم

خشونت مستقیم به رفتارهای آشکار و قابل مشاهده‌ای اطلاق می‌شود که موجب آسیب جسمی یا روانی افراد می‌شود؛ نظیر جنگ، نزاع، آزار جسمی و تهدید. این نوع خشونت معمولاً به صورت عینی قابل مشاهده است و در اغلب جوامع به‌عنوان مصداق خشونت شناخته می‌شود (گالتونگ، ۱۹۹۰: ۲۹۱).

ب) خشونت ساختاری

خشونت ساختاری به شرایط و ساختارهای اجتماعی، اقتصادی و سیاسی نابرابر اشاره دارد که مانع شکوفایی توانایی‌های افراد می‌شوند. فقر، نابرابری اجتماعی، محرومیت آموزشی، تبعیض و بی‌عدالتی از جمله نمودهای خشونت ساختاری به شمار می‌روند. از دیدگاه گالتونگ، این نوع خشونت به دلیل نهادینه شدن در ساختارهای اجتماعی، کمتر دیده می‌شود، اما آثار آن بر زندگی انسان‌ها بسیار گسترده است (Galtung, 1969: 171).

ج) خشونت فرهنگی

خشونت فرهنگی شامل ارزش‌ها، باورها، نمادها، ایدئولوژی‌ها و گفتمان‌هایی است که خشونت مستقیم و ساختاری را مشروعیت می‌بخشند. کلیشه‌های اجتماعی، تبعیض‌های فرهنگی و نگرش‌های طردکننده نسبت به «دیگری» از جمله مصداق خشونت فرهنگی محسوب می‌شوند (گالتونگ، ۱۹۹۰: ۲۹۱).

بر اساس نظریه گالتونگ، صلح مثبت هنگامی محقق می‌شود که جامعه بتواند علاوه بر حذف خشونت مستقیم، زمینه کاهش خشونت‌های ساختاری و فرهنگی را نیز فراهم آورد. از این منظر، ادبیات می‌تواند نقشی اساسی در بازنمایی یا نقد این اشکال خشونت و همچنین ترویج ارزش‌های صلح‌آمیز ایفا کند.

در پژوهش حاضر، مؤلفه‌های زیر به‌عنوان شاخص‌های صلح مثبت در آثار هوشنگ مرادی کرمانی مورد بررسی قرار می‌گیرند:

۱. همدلی و نوع دوستی

۲. همکاری و مشارکت اجتماعی

۳. احترام به کرامت انسانی

۴. همبستگی اجتماعی

۵. حل مسالمت‌آمیز تعارض‌ها

۶. پذیرش دیگری و مدارا

۷. نقد فقر، محرومیت و نابرابری به‌عنوان اشکال خشونت ساختاری

با توجه به اینکه بخش مهمی از آثار مرادی کرمانی به بازنمایی زندگی طبقات فرودست، روابط انسانی و شیوه مواجهه شخصیت‌ها با دشواری‌های اجتماعی اختصاص دارد، نظریه صلح مثبت گالتونگ می‌تواند چارچوب مناسبی برای تحلیل این آثار فراهم سازد.

۳-۲- مدل مفهومی پژوهش

در پژوهش حاضر، آثار هوشنگ مرادی کرمانی به‌عنوان متون ادبی مورد مطالعه قرار گرفته و مؤلفه‌های صلح مثبت در آنها بر اساس مدل مفهومی زیر تحلیل شده‌اند:

آثار هوشنگ مرادی کرمانی ← استخراج مضامین روایی و اجتماعی ← شناسایی مؤلفه‌های صلح مثبت (همدلی، همکاری، همزیستی، کرامت انسانی، مشارکت اجتماعی، مدارا) ← تحلیل نسبت مؤلفه‌ها با نظریه صلح مثبت گالتونگ

۳-۳- روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، بنیادی و از نظر ماهیت، کیفی است. روش پژوهش، تحلیل محتوای کیفی جهت‌دار است. در این روش، تحلیل داده‌ها بر اساس یک چارچوب نظری از پیش تعیین شده انجام می‌شود (Hsieh & Shannon, 2005: 1281). از آنجا که هدف پژوهش حاضر، شناسایی و تحلیل مؤلفه‌های صلح مثبت در آثار هوشنگ مرادی کرمانی است، استفاده از تحلیل محتوای جهت‌دار، متناسب‌ترین روش برای دستیابی به اهداف پژوهش به شمار می‌رود.

۳-۴- نمونه پژوهش (آثار مورد مطالعه)

نمونه پژوهش شامل تمامی آثار داستانی هوشنگ مرادی کرمانی است. از میان این آثار، به روش نمونه‌گیری هدفمند، پنج اثر شاخص که بیشترین ظرفیت را برای بررسی مؤلفه‌های صلح دارند، انتخاب شده‌اند. این آثار عبارت هستند از:

- قصه‌های مجید

- خمره

- مهمان مامان

- بچه‌های قالیباف‌خانه

- تنور

ملاک انتخاب این آثار، برخورداری از مضامین اجتماعی، بازنمایی روابط انسانی، حضور تعارض‌های اجتماعی و تأکید بر همکاری، همدلی و همزیستی بوده است.

۳-۵- شیوه تحلیل داده‌ها

تحلیل داده‌ها در سه مرحله انجام شده است:

مرحله نخست: کدگذاری اولیه

در این مرحله، تمامی مضامین و گزاره‌های مرتبط با فرهنگ صلح در آثار منتخب شناسایی و استخراج شد.

مرحله دوم: طبقه‌بندی مفهومی

کدهای اولیه بر اساس مؤلفه‌های نظریه صلح مثبت گالتونگ، در مقوله‌های اصلی شامل همدلی، همکاری، کرامت انسانی، مشارکت اجتماعی، مدارا، حل مسالمت‌آمیز تعارض و نقد خشونت ساختاری طبقه‌بندی شدند.

مرحله سوم: تفسیر و تحلیل

در این مرحله، داده‌های استخراج شده در پرتو نظریه صلح مثبت تحلیل و تفسیر شدند و نحوه بازنمایی فرهنگ صلح در آثار هوشنگ مرادی کرمانی مورد بررسی قرار گرفت.

۳-۶- اعتبار و روایی پژوهش

برای افزایش اعتبار پژوهش، از راهبرد بازبینی مکرر متون، تطبیق یافته‌ها با چارچوب نظری و مقایسه مضامین استخراج شده در آثار مختلف استفاده شد. همچنین، تلاش شد تا فرایند کدگذاری و تحلیل داده‌ها به صورت نظام‌مند و شفاف انجام گیرد تا قابلیت اعتماد و بازتولیدپذیری نتایج افزایش یابد.

بر این اساس، چارچوب نظری و روش‌شناسی اتخاذ شده، امکان تحلیل منسجم و عمیق مؤلفه‌های فرهنگ صلح در آثار هوشنگ مرادی کرمانی را فراهم می‌سازد و زمینه لازم برای پاسخگویی به پرسش‌های پژوهش را مهیا می‌کند.

۴. بحث اصلی و تحلیل یافته‌ها

۴-۱- همدلی و نوع‌دوستی به مثابه مؤلفه صلح مثبت در آثار هوشنگ مرادی

کرمانی

یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های صلح مثبت در نظریه یوهان گالتونگ، وجود روابط انسانی مبتنی بر همدلی، همکاری و احترام متقابل است. از دیدگاه گالتونگ (۱۹۹۶: ۷۲)، صلح پایدار تنها در شرایطی امکان تحقق می‌یابد که افراد جامعه بتوانند فراتر از منافع فردی، نسبت به مسائل و نیازهای دیگران حساسیت نشان دهند و از طریق کنش‌های همدلانه، پیوندهای اجتماعی را تقویت کنند. بر این اساس، همدلی و نوع‌دوستی را می‌توان از مهم‌ترین شاخص‌های فرهنگ صلح به شمار آورد.

رمان مهمان مامان را می‌توان یکی از برجسته‌ترین نمونه‌های بازنمایی فرهنگ همدلی در ادبیات داستانی معاصر ایران دانست. محور اصلی داستان بر حضور ناگهانی مهمانان در خانه خانواده‌ای کم بضاعت استوار است؛ وضعیتی که می‌تواند زمینه‌ساز احساس شرمساری، اضطراب و فروپاشی روابط اجتماعی شود. با این حال، همسایگان با آگاهی از وضعیت دشوار خانواده، به جای بی‌تفاوتی، با مشارکت داوطلبانه و بدون انتظار پاداش، برای تهیه غذا و پذیرایی از مهمانان همکاری می‌کنند. هر یک از همسایگان بخشی از امکانات محدود خود را در اختیار خانواده قرار می‌دهند و به این ترتیب، مسئله‌ای فردی به مسئله‌ای جمعی تبدیل می‌شود.

این کنش جمعی، نمونه‌ای روشن از سرمایه اجتماعی و همبستگی اجتماعی است که گالتونگ آن را از ارکان صلح مثبت می‌داند. در واقع، همسایگان در مهمان مامان نه تنها به رفع یک مشکل مادی کمک می‌کنند، بلکه با حفظ آبرو و کرامت انسانی خانواده، از شکل‌گیری نوعی خشونت نمادین و روانی نیز جلوگیری می‌کنند. از این منظر، یاری متقابل در این اثر صرفاً کنشی اخلاقی نیست، بلکه ساز و کاری برای حفظ انسجام اجتماعی و بازتولید فرهنگ صلح محسوب می‌شود. مجموعه قصه‌های مجید نیز سرشار از نمونه‌هایی است که در آنها روابط انسانی بر پایه محبت، فداکاری و درک متقابل شکل می‌گیرد. رابطه مجید و بی‌بی، هسته مرکزی این مجموعه را تشکیل می‌دهد. بی‌بی، علی‌رغم محدودیت‌های اقتصادی و دشواری‌های زندگی، همواره تلاش می‌کند با حمایت عاطفی و اخلاقی، شرایط رشد و بالندگی مجید را فراهم سازد. در مقابل، مجید نیز در بسیاری از موقعیت‌ها می‌کوشد با درک شرایط بی‌بی، از او حمایت کند و بخشی از مسئولیت‌های زندگی را بر عهده گیرد.

این رابطه دوسویه، نمونه‌ای از روابط مبتنی بر همدلی و اعتماد متقابل است که می‌تواند به عنوان یکی از جلوه‌های صلح در سطح خرد اجتماعی تفسیر شود. در واقع، مرادی کرمانی از خلال بازنمایی این روابط، نشان می‌دهد که صلح صرفاً پدیده‌ای سیاسی یا کلان نیست، بلکه در روابط روزمره، مناسبات خانوادگی و تعاملات انسانی نیز معنا می‌یابد. از سوی دیگر، بسیاری از شخصیت‌های فرعی در قصه‌های مجید نیز در موقعیت‌های مختلف، رفتارهایی مبتنی بر مدارا، بخشش و نوع دوستی از خود نشان می‌دهند. هرچند در برخی موارد میان شخصیت‌ها تعارض یا سوء تفاهم شکل می‌گیرد، اما این تعارض‌ها معمولاً از طریق گفتگو، درک متقابل و مصالحه برطرف می‌شوند. چنین الگویی از روابط انسانی، با مؤلفه‌های فرهنگ صلح و نظریه صلح مثبت همخوانی دارد؛ زیرا بر تقویت پیوندهای اجتماعی و کاهش تنش‌های میان فردی تأکید می‌کند.

تحلیل یافته‌ها نشان می‌دهد که در آثار هوشنگ مرادی کرمانی، همدلی و نوع دوستی نه به عنوان ارزش‌هایی انتزاعی، بلکه به مثابه راهبردهایی عملی برای مدیریت بحران‌های فردی و اجتماعی بازنمایی می‌شوند. شخصیت‌های داستانی، حتی در شرایط فقر و محرومیت، از طریق همیاری و مشارکت، امکان تداوم زندگی جمعی را فراهم می‌سازند. این امر نشان می‌دهد که آثار مرادی کرمانی، واجد ظرفیت قابل توجهی برای ترویج فرهنگ صلح و آموزش ارزش‌های انسانی هستند.

۴-۲- همکاری و مشارکت اجتماعی در حل مسائل جمعی

یکی دیگر از مؤلفه‌های بنیادین صلح مثبت در نظریه گالتونگ، مشارکت اجتماعی و همکاری جمعی در مواجهه با مسائل و چالش‌های اجتماعی است. از دیدگاه گالتونگ (۱۹۹۶: ۸۴)، جوامعی که در آنها افراد از طریق تعامل، همکاری و مشارکت در تصمیم‌گیری‌ها و حل مسائل حضور فعال دارند، از ظرفیت بیشتری برای دستیابی به صلح پایدار برخوردار هستند. مشارکت اجتماعی، علاوه بر افزایش انسجام اجتماعی، زمینه کاهش تعارض‌ها و تقویت اعتماد میان اعضای جامعه را نیز فراهم می‌سازد.

داستان خمره روایتگر زندگی دانش‌آموزان مدرسه‌ای روستایی است که تنها منبع ذخیره آب آشامیدنی آنها، خمره‌ای بزرگ در حیاط مدرسه است. شکسته شدن خمره، زندگی روزمره دانش‌آموزان و فرایند آموزشی مدرسه را با اختلال جدی مواجه می‌کند. در چنین شرایطی، مسئله آب از یک مشکل فردی فراتر رفته و به مسئله‌ای جمعی تبدیل می‌شود که تمامی اعضای جامعه مدرسه را درگیر می‌سازد.

اهمیت این اثر در آن است که نویسنده به جای تمرکز بر قهرمان‌گرایی فردی، بر ضرورت همکاری جمعی برای حل مسئله تأکید می‌کند. معلمان، دانش‌آموزان، مدیر مدرسه و حتی برخی از اهالی روستا، هر یک به شیوه‌ای در تلاش برای حل مشکل سهیم می‌شوند. اگرچه تلاش‌های اولیه برای تعمیر خمره با شکست مواجه می‌شود، اما استمرار کوشش جمعی، حس مسئولیت‌پذیری و مشارکت، به عامل اصلی تداوم زندگی اجتماعی در مدرسه تبدیل می‌شود.

در این داستان، خمره را می‌توان نمادی از منافع جمعی و حیات اجتماعی دانست؛ عنصری که حفظ و نگهداری آن مستلزم همکاری و مسئولیت‌پذیری همگانی است. از این منظر، مرادی کرمانی نشان می‌دهد که پایداری زندگی اجتماعی در گرو مشارکت اعضای جامعه و احساس مسئولیت نسبت به مسائل مشترک است. این نگرش با دیدگاه گالتونگ درباره صلح مثبت همخوانی دارد، زیرا صلح مثبت نیز بر نقش مشارکت، همکاری و مسئولیت اجتماعی در ایجاد جوامع عادلانه و پایدار تأکید می‌کند. افزون بر خمره، در دیگر آثار مرادی کرمانی نیز نمونه‌های متعددی از همکاری جمعی مشاهده می‌شود. برای مثال، در

مهمان مامان، همسایگان بدون وجود هیچ گونه اجبار رسمی، به صورت داوطلبانه برای حل مشکل خانواده همسایه وارد عمل می‌شوند. این همکاری خودجوش، بیانگر وجود نوعی سرمایه اجتماعی و اعتماد متقابل میان افراد است. به تعبیر پاتنام (۲۰۰۰)، سرمایه اجتماعی شامل شبکه‌های ارتباطی، هنجارهای اعتماد و همکاری است که امکان کنش جمعی را فراهم می‌سازد. در آثار مرادی کرمانی، چنین سرمایه‌ای نقشی اساسی در کاهش آسیب‌های ناشی از فقر و محرومیت ایفا می‌کند. همچنین در قصه‌های مجید، اگرچه بسیاری از رخدادهای حول محور شخصیت مجید شکل می‌گیرد، اما حل مشکلات او غالباً در بستر روابط جمعی و از طریق حمایت اطرافیان امکان‌پذیر می‌شود. خانواده، همسایگان، معلمان و دوستان، هر یک به گونه‌ای در فرایند اجتماعی شدن و رشد شخصیت مجید نقش دارند. این امر نشان می‌دهد که فرد در جهان داستانی مرادی کرمانی، موجودی منزوی و مستقل نیست، بلکه هویت و بقای او در پیوند با جامعه معنا می‌یابد.

۴-۳- بازنمایی فقر و محرومیت به عنوان نمود خشونت ساختاری

یکی از مفاهیم بنیادین در نظریه صلح مثبت گالتونگ، مفهوم «خشونت ساختاری» است. گالتونگ (۱۹۶۹): (۱۷۱) خشونت ساختاری را به شرایط و ساز و کارهای اجتماعی، اقتصادی و سیاسی اطلاق می‌کند که مانع شکوفایی توانایی‌های افراد شده و فرصت‌های برابر را از آنان سلب می‌کنند. در این نوع خشونت، برخلاف خشونت مستقیم، عامل مشخص و آشکاری وجود ندارد، بلکه ساختارهای نابرابر اجتماعی به گونه‌ای عمل می‌کنند که گروه‌هایی از جامعه در معرض فقر، محرومیت، تبعیض و نابرابری قرار می‌گیرند. از این منظر، فقر صرفاً یک مسئله اقتصادی نیست، بلکه یکی از مهم‌ترین مصادیق خشونت ساختاری به شمار می‌رود. این رویکرد به‌ویژه در اثر بچه‌های قالبیاف‌خانه به روشنی مشاهده می‌شود. این داستان به زندگی کودکانی می‌پردازد که در شرایط دشوار اقتصادی ناچار به کار در کارگاه‌های قالبیافی هستند. کودکان این داستان، به دلیل فقر و تنگناهای اقتصادی، از بسیاری از حقوق بنیادین خود، از جمله آموزش، بازی و تجربه دوران کودکی محروم شده‌اند. چنین وضعیتی را می‌توان مصداق بارز خشونت ساختاری دانست؛ زیرا ساختارهای اقتصادی و اجتماعی، امکان رشد و شکوفایی طبیعی را از کودکان سلب کرده‌اند. در داستان تنور نیز فقر و محرومیت، بخشی جدایی‌ناپذیر از زندگی شخصیت‌ها است. شخصیت‌های این اثر در شرایطی زندگی می‌کنند که امکانات اقتصادی محدود، بسیاری از انتخاب‌ها و فرصت‌های آنان را تحت تأثیر قرار داده است. با وجود این، نویسنده شخصیت‌ها را قربانیانی منفعل نشان نمی‌دهد، بلکه بر توانایی آنان در حفظ کرامت انسانی، امید و پیوندهای اجتماعی تأکید می‌کند. به عبارت دیگر، اگرچه شخصیت‌ها در معرض

خشونت ساختاری قرار دارند، اما از طریق همبستگی اجتماعی و مقاومت فرهنگی، می‌کوشند بر پیامدهای آن غلبه کنند.

در قصه‌های مجید نیز فقر، بخشی از واقعیت زندگی روزمره مجید و بی‌بی را تشکیل می‌دهد. محدودیت‌های مالی، بارها در جریان داستان به چالش‌های مختلفی برای شخصیت‌ها منجر می‌شود؛ با این حال، نویسنده هرگز فقر را مترادف با فرودستی اخلاقی یا ناتوانی انسانی معرفی نمی‌کند. برعکس، مجید و بی‌بی، علی‌رغم تنگناهای اقتصادی، از منزلت اخلاقی، عزت نفس و کرامت انسانی برخوردار هستند. این نگرش، با مؤلفه‌های صلح مثبت همخوانی دارد، زیرا یکی از ارکان صلح مثبت، احترام به شأن و کرامت ذاتی انسان‌ها، فارغ از جایگاه اقتصادی و اجتماعی آنان است.

از منظر نظریه گالتونگ، صلح پایدار زمانی تحقق می‌یابد که اشکال مختلف خشونت ساختاری شناسایی و کاهش یابند. آثار مرادی کرمانی با بازنمایی واقع‌گرایانه فقر، محرومیت آموزشی، نابرابری و دشواری‌های زندگی اقشار فرودست، مخاطب را نسبت به پیامدهای این نوع خشونت آگاه می‌سازند. این آگاهی، نخستین گام در جهت نقد ساختارهای نابرابر و حرکت به سوی جامعه‌ای عادلانه‌تر است.

۴-۴- حل مسالمت‌آمیز تعارض‌ها و ترویج فرهنگ گفتگو

یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های صلح مثبت در اندیشه گالتونگ، توانایی افراد و جوامع در مدیریت و حل تعارض‌ها از طریق شیوه‌های غیر خشونت‌آمیز است. از دیدگاه وی، تعارض پدیده‌ای اجتناب‌ناپذیر در زندگی فردی و اجتماعی است، اما آنچه اهمیت دارد، شیوه مواجهه با تعارض و نحوه مدیریت آن است (گالتونگ، ۱۹۹۶: ۷۰). در جوامع مبتنی بر فرهنگ صلح، اختلاف‌ها نه از طریق حذف، طرد یا اعمال خشونت، بلکه از راه گفتگو، مدارا، تفاهم و مشارکت حل و فصل می‌شوند. بر این اساس، ترویج فرهنگ گفتگو و حل مسالمت‌آمیز تعارض‌ها را می‌توان از مهم‌ترین شاخص‌های صلح مثبت به شمار آورد.

تحلیل آثار هوشنگ مرادی کرمانی نشان می‌دهد که شخصیت‌های داستانی وی، علی‌رغم مواجهه با تعارض‌ها و تنش‌های گوناگون، اغلب از راهبردهای مبتنی بر گفتگو، سازگاری و مدارا برای حل مشکلات خود استفاده می‌کنند. در جهان داستانی مرادی کرمانی، خشونت مستقیم جایگاه چندانی ندارد و در بیشتر موارد، روابط انسانی بر پایه تفاهم، گذشت و تعامل شکل می‌گیرد. در مجموعه قصه‌های مجید، تعارض‌های میان شخصیت‌ها عمدتاً ناشی از سوء تفاهم، تفاوت‌های نسلی، مشکلات اقتصادی یا موقعیت‌های روزمره است. مجید بارها با بی‌بی، معلمان، همکلاسی‌ها یا اطرافیان خود دچار اختلاف می‌شود، اما این تعارض‌ها

به‌ندرت به خشونت شدید یا گسست پایدار روابط منجر می‌شوند. در اغلب موارد، گفتگو، شوخ‌طبعی، پذیرش اشتباه و درک متقابل، زمینه رفع تنش‌ها را فراهم می‌آورد.

در مهمان مامان نیز موقعیت اصلی داستان می‌تواند به تعارض و تنش میان شخصیت‌ها منجر شود. حضور ناگهانی مهمانان در شرایط فقر و کمبود امکانات، زمینه بروز اضطراب، احساس شرمندگی و حتی بروز اختلاف را فراهم می‌آورد. با این حال، شخصیت‌ها به جای سرزنش، طرد یا مقصر دانستن یکدیگر، از طریق همکاری، گفتگو و حمایت متقابل، بر بحران غلبه می‌کنند. در این اثر، همدلی و تعامل اجتماعی جایگزین تعارض و تقابل می‌شود و به این ترتیب، نوعی الگوی رفتاری مبتنی بر فرهنگ صلح به نمایش گذاشته می‌شود. در داستان خمره نیز مسئله شکستن خمره می‌تواند منشأ تعارض میان دانش‌آموزان، معلمان و مسئولان مدرسه باشد، اما روند روایت نشان می‌دهد که شخصیت‌ها به جای تمرکز بر مقصرجویی و تنبیه، تلاش می‌کنند راه‌حلی جمعی برای مسئله بیابند. این رویکرد، بیانگر آن است که در جهان داستانی مرادی کرمانی، حل مسئله و بازسازی روابط، بر مجازات و حذف دیگری اولویت دارد. از منظر مطالعات صلح، تأکید بر گفتگو و مدارا، نقش مهمی در کاهش خشونت فرهنگی دارد. خشونت فرهنگی زمانی شکل می‌گیرد که نگرش‌های مبتنی بر طرد، تبعیض و برتری‌جویی در جامعه نهادینه شوند (گالتونگ، ۱۹۹۰: ۲۹۲). در مقابل، گفتگو و پذیرش تفاوت‌ها می‌تواند به کاهش پیش‌داوری‌ها و تقویت همزیستی مسالمت‌آمیز منجر شود. آثار مرادی کرمانی با برجسته‌سازی روابط انسانی مبتنی بر تفاهم و گذشت، در جهت تضعیف الگوهای خشونت‌آمیز و تقویت فرهنگ گفتگو حرکت می‌کنند.

۴-۵- کرامت انسانی، همزیستی و سرمایه اجتماعی در آثار هوشنگ مرادی کرمانی

یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های صلح مثبت در نظریه گالتونگ، احترام به کرامت انسانی و ایجاد بسترهای لازم برای همزیستی مسالمت‌آمیز میان افراد و گروه‌های اجتماعی است. از دیدگاه گالتونگ (۱۹۹۶: ۷۵)، صلح پایدار زمانی شکل می‌گیرد که همه افراد جامعه، صرف نظر از جایگاه اقتصادی، اجتماعی، جنسیتی یا فرهنگی خود، از فرصت‌های برابر برای رشد و شکوفایی برخوردار باشند و کرامت ذاتی آنان مورد احترام قرار گیرد. در چنین شرایطی، سرمایه اجتماعی، اعتماد متقابل و احساس تعلق اجتماعی نیز تقویت می‌شود و زمینه تحقق صلح مثبت فراهم می‌آید.

در مهمان مامان نیز حفظ کرامت انسانی، هسته اصلی روایت را شکل می‌دهد. همسایگان در مواجهه با وضعیت دشوار خانواده میزبان، نه از موضع ترحم، بلکه بر اساس احساس مسئولیت و همبستگی اجتماعی عمل می‌کنند. آنان تلاش می‌کنند بدون خدشه‌دار شدن آبرو و عزت نفس خانواده، در حل مشکل

مشارکت کنند. این رفتار، بیانگر نوعی حساسیت اخلاقی نسبت به شأن انسانی دیگران است؛ حساسیتی که یکی از مهم‌ترین پایه‌های فرهنگ صلح به شمار می‌رود. چنین وضعیتی را می‌توان در چارچوب مفهوم «سرمایه اجتماعی» تبیین کرد. سرمایه اجتماعی به مجموعه‌ای از شبکه‌های ارتباطی، هنجارهای اعتماد، همکاری و تعاملات اجتماعی اطلاق می‌شود که امکان کنش جمعی و همزیستی مسالمت‌آمیز را فراهم می‌سازند (Putnam, 2000: 19). در آثار مرادی کرمانی، سرمایه اجتماعی نقش مهمی در کاهش آسیب‌های ناشی از فقر و محرومیت ایفا می‌کند. شخصیت‌ها از طریق اعتماد، همیاری و حمایت متقابل، بر بسیاری از مشکلات غلبه می‌کنند و به این ترتیب، پیوندهای اجتماعی را حفظ و تقویت می‌نمایند.

از منظر مطالعات صلح، احترام به کرامت انسانی و تقویت سرمایه اجتماعی، نقش تعیین‌کننده‌ای در کاهش خشونت‌های ساختاری و فرهنگی دارد. جوامعی که در آنها افراد احساس تعلق، اعتماد و احترام متقابل را تجربه می‌کنند، کمتر در معرض تعارض‌های مخرب و خشونت قرار می‌گیرند. آثار مرادی کرمانی با برجسته‌سازی چنین روابطی، به بازتولید ارزش‌هایی می‌پردازند که بنیان‌های فرهنگ صلح را شکل می‌دهند.

۴-۶- تبیین یافته‌ها بر اساس نظریه صلح مثبت گالتونگ

تحلیل آثار منتخب هوشنگ مرادی کرمانی نشان می‌دهد که جهان داستانی این نویسنده با بسیاری از مؤلفه‌های نظریه صلح مثبت یوهان گالتونگ همخوانی دارد. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که مرادی کرمانی، اگرچه مستقیماً در چارچوب گفتمان مطالعات صلح قلم نزده است، اما در بسیاری از آثار خود به بازنمایی ارزش‌ها و کنش‌هایی پرداخته که در نظریه صلح مثبت از اهمیت بنیادین برخوردارند.

نخستین یافته مهم پژوهش، برجستگی مؤلفه همدلی و نوع‌دوستی در آثار مورد بررسی است. گالتونگ (۱۹۹۶: ۸۴) معتقد است که شکل‌گیری روابط مبتنی بر همدلی و احترام متقابل، یکی از پیش‌شرط‌های تحقق صلح مثبت است. در آثاری همچون مهمان مامان و قصه‌های مجید، شخصیت‌ها در مواجهه با دشواری‌ها، به جای کنش‌های مبتنی بر رقابت، طرد و حذف دیگری، از طریق حمایت عاطفی، مشارکت و همیاری به حل مسائل می‌پردازند. چنین الگویی از روابط انسانی، بیانگر غلبه ارزش‌های همبستگی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی بر فردگرایی افراطی است.

دومین یافته پژوهش، نقش برجسته همکاری و مشارکت اجتماعی در حل مسائل جمعی است. در نظریه صلح مثبت، مشارکت اجتماعی نه تنها به عنوان یک ارزش دموکراتیک، بلکه به عنوان ساز و کاری برای کاهش تعارض‌ها و تقویت انسجام اجتماعی تلقی می‌شود (گالتونگ، ۱۹۹۶: ۹۰). تحلیل داستان خمره نشان داد که حل مسائل اجتماعی در جهان داستانی مرادی کرمانی، عمدتاً از رهگذر کنش جمعی و مشارکت

اعضای جامعه امکان‌پذیر می‌شود. در این آثار، افراد خود را نسبت به مسائل جمعی مسئول می‌دانند و از طریق همکاری، بر بحران‌ها غلبه می‌کنند. یافته مهم دیگر پژوهش، بازنمایی فقر و محرومیت به عنوان مصادیقی از خشونت ساختاری است. گالتونگ (۱۹۶۹: ۱۷۱) فقر، نابرابری و محرومیت را از مهم‌ترین نمودهای خشونت ساختاری می‌داند، زیرا این شرایط، فرصت‌های برابر را از افراد سلب کرده و مانع شکوفایی ظرفیت‌های انسانی می‌شوند. در آثاری چون بچه‌های قالیاف‌خانه، تنور و قصه‌های مجید، فقر و محرومیت به صورت واقع‌گرایانه بازنمایی شده‌اند. با این حال، مرادی کرمانی از خلال این روایت‌ها، صرفاً به توصیف وضعیت موجود بسنده نمی‌کند، بلکه به طور ضمنی، ساختارهای نابرابر اجتماعی را نیز مورد نقد قرار می‌دهد. این رویکرد، آثار وی را به متونی انتقادی در برابر خشونت ساختاری تبدیل می‌کند. در مجموع، می‌توان گفت که یافته‌های پژوهش، فرضیه اصلی تحقیق را تأیید می‌کند. بر اساس این فرضیه، آثار هوشنگ مرادی کرمانی واجد مؤلفه‌های برجسته صلح مثبت بوده و فقر و نابرابری را به مثابه اشکالی از خشونت ساختاری بازنمایی می‌کنند. تحلیل آثار نشان داد که مؤلفه‌هایی همچون همدلی، همکاری، مشارکت اجتماعی، کرامت انسانی، همبستگی اجتماعی، مدارا و حل مسالمت‌آمیز تعارض‌ها، در سراسر جهان داستانی این نویسنده حضوری پررنگ دارند.

نتیجه

پژوهش حاضر با هدف بررسی و تبیین مؤلفه‌های فرهنگ صلح در آثار هوشنگ مرادی کرمانی و با تکیه بر نظریه صلح مثبت یوهان گالتونگ انجام شد. مسئله اصلی پژوهش این بود که آثار این نویسنده تا چه اندازه واجد مؤلفه‌های صلح مثبت هستند و چگونه می‌توان نسبت میان جهان داستانی مرادی کرمانی و مفاهیم بنیادین مطالعات صلح را تبیین کرد. برای پاسخ به این پرسش، پنج اثر شاخص شامل قصه‌های مجید، خمره، مهمان مامان، بچه‌های قالیاف‌خانه و تنور با روش تحلیل محتوای کیفی جهت‌دار مورد مطالعه قرار گرفت.

یافته‌های پژوهش حاضر در این پژوهش نشان داد که آثار هوشنگ مرادی کرمانی سرشار از مضامین و ارزش‌هایی هستند که با اصول نظریه صلح مثبت همخوانی دارند. نخستین یافته مهم، برجستگی مؤلفه همدلی و نوع‌دوستی در آثار مورد بررسی بود. شخصیت‌های داستانی، حتی در شرایط دشوار اقتصادی و اجتماعی، از طریق حمایت عاطفی، همیاری و مشارکت در حل مشکلات یکدیگر، به حفظ پیوندهای انسانی و تقویت همبستگی اجتماعی کمک می‌کنند. این ویژگی به‌ویژه در آثاری چون مهمان مامان و قصه‌های مجید به وضوح مشاهده شد.

در جهان داستانی مرادی کرمانی، مسائل و بحران‌ها عمدتاً از طریق کنش جمعی، مسئولیت‌پذیری و تعامل اجتماعی مدیریت می‌شوند. داستان خمره نمونه‌ای روشن از این الگو است که در آن، همکاری و احساس تعلق جمعی، عامل اصلی غلبه بر بحران محسوب می‌شود. از دیگر یافته‌های پژوهش، تأکید آثار مرادی کرمانی بر حل مسالمت‌آمیز تعارض‌ها و ترویج فرهنگ گفتگو بود. در اغلب داستان‌ها، تعارض‌ها نه از طریق خشونت، بلکه از راه گفتگو، مدارا، تفاهم و گذشت حل و فصل می‌شوند. این ویژگی نشان می‌دهد که نویسنده، روابط انسانی را بر پایه تعامل و پذیرش متقابل بازنمایی می‌کند؛ رویکردی که از مؤلفه‌های اساسی فرهنگ صلح محسوب می‌شود.

در مجموع، نتایج و جمع‌بندی حاصل در این پژوهش بیانگر آن است که آثار هوشنگ مرادی کرمانی را می‌توان در زمره نمونه‌های شاخص ادبیات صلح در ایران معاصر قرار داد. این آثار، افزون بر ارزش‌های ادبی و هنری، ظرفیت بالایی برای آموزش فرهنگ صلح، تقویت مهارت‌های اجتماعی، توسعه همدلی و ارتقای سرمایه اجتماعی دارند. از این رو، بهره‌گیری از آثار مرادی کرمانی در نظام آموزشی، برنامه‌های ترویج کتاب‌خوانی و آموزش غیر رسمی صلح می‌تواند نقش مؤثری در نهادینه‌سازی ارزش‌های صلح‌آمیز در جامعه ایفا کند.

فهرست منابع

منابع فارسی

- احمدی، مریم (۱۴۰۱). همدلی و روابط انسانی در آثار هوشنگ مرادی کرمانی. فصلنامه پژوهش‌های ادبیات کودک و نوجوان، ۱۳(۲)، ۵۵-۷۸.
- حسینی، علی (۱۳۹۸). بازنمایی فقر در داستان‌های هوشنگ مرادی کرمانی. فصلنامه مطالعات ادبیات معاصر، ۱۰(۱)، ۸۹-۱۱۲.
- رحیمی، زهرا (۱۳۹۸). تحلیل مؤلفه‌های صلح در کتاب‌های درسی دوره ابتدایی. فصلنامه مطالعات برنامه درسی، ۱۴(۳)، ۱۲۱-۱۴۵.
- زارع، محمد (۱۳۹۶). بررسی مؤلفه‌های واقع‌گرایی در آثار هوشنگ مرادی کرمانی. پژوهش‌نامه زبان و ادبیات فارسی، ۴(۴)، ۸۴-۶۳.
- سلیمانی، فاطمه (۱۳۹۷). تحلیل جامعه‌شناختی رمان مهمان مامان. فصلنامه جامعه‌شناسی فرهنگی، ۹(۲)، ۹۷-۱۱۸.
- کریمی، رضا؛ احمدی، نرگس، و محمدی، سعید (۱۴۰۰). کارکردهای تربیتی مجموعه قصه‌های مجید. فصلنامه پژوهش در ادبیات تعلیمی، ۶(۱)، ۴۱-۶۲.
- محمدی، لیلا؛ رضایی، مهدی، و نوری، زهرا (۱۴۰۱). نقش ادبیات کودک در آموزش مهارت‌های اجتماعی. فصلنامه مطالعات تعلیم و تربیت، ۱۷(۲)، ۷۵-۹۴.

- مرادی کرمانی، هوشنگ (۱۳۹۸). بچه‌های قالیباف‌خانه. تهران: معین.
- مرادی کرمانی، هوشنگ (۱۳۹۹). تنور. تهران: معین.
- مرادی کرمانی، هوشنگ (۱۴۰۰). خمره. تهران: معین.
- مرادی کرمانی، هوشنگ (۱۴۰۰). قصه‌های مجید. تهران: معین.
- مرادی کرمانی، هوشنگ (۱۴۰۱). مهمان مامان. تهران: معین.
- موسوی، سارا (۱۳۹۹). کارکرد طنز در آثار هوشنگ مرادی کرمانی. فصلنامه نقد ادبی معاصر، ۱۲(۱)، ۱۳۳-۱۵۴.

منابع غیر فارسی

- Castro, F., & Galace, J. (2018). Peace Education: A Pathway to a Culture of Peace. Quezon City: Center for Peace Education.
- Danish, J. (2015). Literature and Peace Education: Narrative, Empathy and Social Transformation. Journal of Peace Education, 12(3), 215-230.
- Galtung, J. (1969). Violence, Peace, and Peace Research. Journal of Peace Research, 6(3), 167-191.
- Galtung, J. (1990). Cultural Violence. Journal of Peace Research, 27(3), 291-305.
- Galtung, J. (1996). Peace by Peaceful Means: Peace and Conflict, Development and Civilization. London: Sage Publications.
- Harris, I. M. (2004). Peace Education Theory. Journal of Peace Education, 1(1), 5-20.
- Hsieh, H. F., & Shannon, S. E. (2005). Three Approaches to Qualitative Content Analysis. Qualitative Health Research, 15(9), 1277-1288.
- Putnam, R. D. (2000). Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. New York: Simon & Schuster.
- Reardon, B. (1988). Comprehensive Peace Education: Educating for Global Responsibility. New York: Teachers College Press.